

DE "KLEINE" BRABANTSE OMWENTELING IN DE GAZETTE VAN GEND (1787)

VOORGESCHIEDENIS:

1780: Dood van onze landvoogd Karel van Lorreinen en van onze keizerin Maria-Theresia.

1781: De nieuwe keizer, Jozef II, bezoekt incognito onze Zuidelijke Nederlanden met de bedoeling achter de schermen te kunnen kijken en vernieuwende maatregelen te nemen. Eén van zijn eerste impopulaire acties is het toestaan van godsdienstvrijheid aan protestanten.

1783: Bij keizerlijk decreet heft hij alle kloosters der contemplatieve (beschouwende) orde op wegens hun maatschappelijke "nutteloosheid". Het gaat om dié kloosterorden die zich niet, of bijna niet, wijden aan onderwijs, predikatie of ziekenhulp.

1786: Jozef II dringt een bestuurshervorming op. De priesteropleiding wordt een staatszaak. Het nieuwe generaal-seminarie van de Staat te Leuven opent op 1 december en lokt een studentenrevolte uit.

1787: De vroegere gewestelijke besturen worden vervangen door intendanties van 9 kreitsen. Het rechtsapparaat wordt grondig hervormd. Opheffing van de landheerlijke en kerkelijke rechtbanken.

17 maart 1787: Jozef II publiceert een edict "raekende de Ambachten, Gildens ende andere Borgerlyke Corporatien, als ook de gene van de Last-dragers, Wegers, Meters en andere Arbeyders, aengesteld tot den dienst van de Schipvaerd, van den Koophandel, ofte van het Publicq".

Het edict heeft tot doel "te doen ophouden de rechtsprocessen, de bekostigingen en andere lasten van de ambachten [...] omdat deze Corporatien alsnoch dagelyks onnodige kosten ondernemen en procedures starten zonder redelijk voorwerp", met andere woorden, hij doet de rechtsmacht teniet van de adellijke ambachtsoversten in de maatschappelijke orde. Hij vernietigt een archaisch (behorend tot een zeer oud tijdperk) en log rechtssysteem, voert een grotere gelijkheid in, beperkt de procedurekosten, schaft de martelpraktijken af, heft de voorrechten op van de edellieden die het recht voltrokken, schakelt de kerkelijke rechtspraak uit, enz. Geen wonder dat er verzet rijst. Hoewel de maatregelen van de keizer voor dié tijd lumineus en rationeel zijn, tasten zij de macht en het gezag óver het volk aan. Evenzeer zijn de oude machthebbers nu

aan handen gebonden door het nieuwe centrale autoritaire gezag van de keizer. Daarom weigeren de leden van de Staten van Brabant in april 1787 over de belasting te stemmen. Zij werpen zich op als beschermers van de religieuze en burgerlijke vrijheid van het land tegen de onderdrukking, ontredde en verslagenheid van de Zuid-Nederlandse machthebbers. Het woord machthebbers vervangen zij zonder schroom door het woord volk in wiens naam zij zagezegd optreden. Het domgehouden, voorgelogen en meestal ongeletterde volk opruien en manipuleren is helemaal niet moeilijk voor hen. Het resultaat blijft dan ook niet uit. Er komt een algemene volksbeweging op gang tegen al de moderne maatregelen. En wie leidt het volk? De machthebbers natuurlijk! Adel en geestelijkheid.

30 mei 1787: Capitulatie der landvoogden voor de eisen van het "volk". Zij beloven dat de keizer geen voorrechten meer zal schenden.

Wat nu volgt is de euforie na de overwinning die gepubliceerd werd in de Gazette van Gend:

Gend, den 11. Juny 1787.

Gisteren [10/6/1787] om elf uren voormiddag quam alhier uyt Brussel eene Estafette aen met tydinge, dat de Heeren Gedeputeerde der Staeten van Vlaenderen (die derwaerds waeren vertrokken, om aen onze doorluchtigste Gouverneurs-Generaels [de landvoogden Marie-Christine en Albertus Casimirus] naedere Verdoogen [uiteenzettingen] te doen op de Verklaeringe van Hunne Koninglyke Hoogheden van den 4. [juni 1787] wegens de Vryheden en Voorrechten der Provincie van Vlaenderen,) eene aldergunstigste Dispositie [het ter beschikking zijn] hadden bekomen, welke tydinge seffens aen de In[ge]zetene [inwoners van Gent] wierd aengekondigt door het luyden van de Stads-Triumph-Klokken en het spelen van den Beyaerd. In den naer-middag wierden de gemelde Heeren Gedeputeerde tot zeer verre buyten de Stad te gemoet getrokken door menigvuldige duyzende Menschen van alderleyen staet, en zy wierden ingehaelt door onze vier Souvereyne Hoofd-[schutters en scherm]Gildens met alle hunne Eere-Teekenen, als ook door de [adellijke] Dekens der verscheyde Neiringen, door de Commissarissen van ons Magistraet en van de andere Wetten, door den voornaemsten Edeldom en door andere aanzienlyke Persoonen, alle in Koetsen gezeten. Ontrent eene halve myle buyten deze Stad wierden de peirden uytgespannen van de twee Rytuygen, waer in gezeten waeren de Heren Gedeputeerde [afgevaardigden van de Staten van Vlaenderen], die onder een algemeyn vreugde-geroep wierden voordgetrokken door meer als vierhonderd Menschen; aen de Keyzer-Poorte wierden zy begroet door het Geschut van een Schip der vrye Neiringe van de Schippers,

het welk aldaer ten anker lag, en om acht uren quam den geheelen Train [stoet], bestaende in veel meer als honderd Koetsen, in de Stad, onder de algemeyne toeyucchingen des Volks, en reed aldus langs de voornaemste Straeten nae het Stadhuys, alwaer, naerdad de meergemelde Heeren verslag hadden gedaen van hunne zeer minzaeme onthaelinge by onze doorluchtigste Gouverneurs-Generaels, gelezen wierd de naedere Verklaeringe van Hunne Koninglyke Hoogheden op het Vertoog der Heeren Staeten van Vlaenderen [...] :

[...] dat alle de Dispositien, directelyk ofte indirectelyk tegenstrydig aen de Constitutie der Provincie van Vlaenderen, ofte aen de Rechten, Vryheden, Voorrechten, Chartres, Costumen [gewoontes] ofte Gebruyken en andere welkdaenige Rechten, 't zy algemeyne ofte besondere, en alle de inbreuken, daer op gedaen, zonder eenige bepaelinghe ofte uytneiminghe, zullen herstelt ende gebracht worden in hunne kracht ende primitieve staet [...]

Zoo haest deze Verklaeringe van Hunne Koninglyke Hoogheden gelezen was, wierd'er een begin gemaekt met de algemeyne Vreugde-Bedryven, die aengekondigt wierden door het luyden van onze Triumph- en andere Klokken, door het spelen van de verscheyde Beyaerden en door het losbranden van menigvuldig grof Geschut en van hetgene onzer Wallen [het geschut op de wallen]; den Stads-Toren, gezeyd het Belfort, was zeer konstiglyk verlicht, zoo wel als alle de Huyzen der Inwoonders; de Straeten waeren opgepropt met eene menigte van Menschen, die niet genoegzaam konden uytdrukken de vreugd, die zy over deze gebeurtenissen gevoelden, en naerdad de algemeyne Verlichtinge tot diep in den nacht had geduert onder het herhaeld geluyd van onze Triumph-Klokken en het spelen van onzen Beyaerd, wierd het Feest geëyndigt door een Bal gratis, het welk de vier Souvereyne Hoofd-Gildens deze Stad hebben gegeven op den grooten Theater [waar nu het nieuwe operagebouw staat].

Gend, den 14. Juny 1787.

Het Magistraet dezer Stad heeft eergisteren [12/6/1787] aen het Publicq laeten afkondigen de Verklaeringe, door Hunne Koninglyke Hoogheden de Gouverneurs-Generaels der [Zuidelijke] Nederlanden den 8. [juni 1787] gegeven op het Vertoog der Heeren Staeten van Vlaenderen wegens de Vryheden en Voorrechten der zelve Provincie, waer van wy den inhoud in onze voorgaende [gazette] hebben mede-gedeylt, en het heeft by de zelve afkondinge de Inwoonders aangewakkert, om ter dezer gelegendheyt ander-mael hunne groote voldoeninge te kennen te geven door het verlichten van hunne Huyzen en door andere Vreugde-Bedryven. Verscheyde Heeren van onzen Edeldom [adel] deze heucchelyke gebeurtenisse noch meer willende vereeuwigen, hebben ten zelven dage aen het Publicq een Feest gegeven en op de groote Plaetse, gezeyd Vrydags-Merkt, dezer Stad laeten braeden twee alderzwaerste vette Ossen en zes Schaepen, die onder het geluyd van onze Triump-Klokken, het

spelen van den Beyaerd en het losbranden van Geschut aen het Volk ten besten zyn gegeven, benevens zes duyzend Brooden; ook hebben de gemelde Heeren rond de zelve Merkt laeten plaetsen en voor het Volk laeten afloopen twee stukken [vaten] rooden Bourgogne en twee stukken witten Wyn, en honderd tonnen Bier, en naerdat al het Vleesch weg-gehaeld en den Wyn en het Bier uytgedronken was, zyn alle de ydele [lege] Vaten, Stellingen en voorder Getuyg aen het Volk tot roof gegeven. Men kan niet naerlaeten te melden, dat de Corpora [neringen] van de vrye en zoo-genaemde onvrye Schippers, de Vleeschouwers en meer andere Neiringen al hunnen iver [ijver] hebben

aengewend, om dit Feest noch meer op te luysteren, gelyk ook hebben gedaen de In[ge]zetene van alderleyden staet, en dat, niettegenstaende den toeloop van Menschen ter dezer gelegendheyd ongemeyn groot is geweest, alles in de beste order en zonder ongelukken is afgeloopen. Des avonds heeft'er, gelyk voorleden zondag, eene algemeyne Verlichtinge der Huyzen plaetse gehad onder het herhaeld geluyd der Stads-Triumph-Klokken, het spelen van den Beyaerd, het lossen van het Geschut, het afschieten van menigvuldige Vuurpylen en meer andere Vreugde-Teekenen der Inwoonders, die wederom om te meest hebben uytgemunt in het betoonen van hunne groote blydschap over deze gebeurtenisse.

Lang zal de blijdschap niet duren. Jozef II zal zich niet aan het woord van onze landvoogden houden. Erger nog. Op een bepaald ogenblik zal hij de Brabantse Grondwet afschaffen en op die manier de door hem ontstane reactionaire nationalistische tegenbeweging heftig doen opflakkeren met een tijdelijke zege van haar als resultaat. In een volgende artikelenreeks zal de "grote" Brabantse Omwenteling aan bod komen.

(ed.) Ronald DE BUCK
(t vervolgt)
